

APPENDIX: NINETEEN ENCLOSURES
OF MOTHER DIVINE

श्रीमद्देवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे

अध्यायः १०

अथ दशमोऽध्यायः

व्यास उवाच

ब्रह्मलोकादूर्ध्वभागे सर्वलोकोऽस्ति यः श्रुतः
मणिद्वीपः स एवास्ति यत्र देवी विराजते १
सर्वस्मादधिको यस्मात्सर्वलोकस्ततः स्मृतः
पुरा पराम्बयैवायं कल्पितो मानसेच्छया २
सर्वादौ निजवासार्थं प्रकृत्या मूलभूतया
कैलासादधिको लोको वैकुण्ठादपि चोत्तमः ३
गोलोकादपि सर्वस्मात्सर्वलोकोऽधिकः स्मृतः
नैतत्समं त्रिलोक्यां तु सुन्दरं विद्यते क्वचित् ४
छत्रीभूतं त्रिजगतो भवसन्तापनाशकम्
छायाभूतं तदेवास्ति ब्रह्माण्डानां तु सत्तमः ५
बहुयोजनविस्तीर्णो गम्भीरस्तावदेव हि
मणिद्वीपस्य परितो वर्तते तु सुधोदधिः ६
मरुत्संघट्टनोत्कीर्णतरङ्गशतसंकुलः
रत्नाच्छवालुकायुक्तो भूषणशङ्खसमाकुलः ७
वीचिसंघर्षसंजातलहरीकणशीतलः
नानाध्वजसमायुक्तनानापोतगतागतैः ८
विराजमानः परितस्तीररत्नद्रुमो महान्
तदुत्तरमयोधातुनिर्मितो गगने ततः ९
सप्तयोजनविस्तीर्णः प्राकारो वर्तते महान्
नानाशस्त्रप्रहरणा नानायुद्धविशारदाः १०
रक्षका निवसन्त्यत्र मोदमानाः समंततः

चतुर्द्वारसमायुक्तो द्वारपालशतान्वितः ११
 नानागणैः परिवृतो देवीभक्तियुतैर्नृप
 दर्शनार्थं समायान्ति ये देवा जगदीशितुः १२
 तेषां गणा वसन्त्यत्र वाहनानि च तत्र हि
 विमानशतसंघर्षघण्टास्वनसमाकुलः १३
 हयहेषाखुराघातबधिरीकृतदिङ्मुखः
 गणैः किलकिलारावैर्वैत्रहस्तैश्च ताडिताः १४
 सेवका देवसंघानां भ्राजन्ते तत्र भूमिप
 तस्मिन्कोलाहले राजन्न शब्दः केनचित्क्वचित् १५
 कस्यचिच्छूयतेऽत्यन्तं नानाध्वनिसमाकुले
 पदे पदे मिष्टवारिपरिपूर्णसरांसि च १६
 वाटिका विविधा राजन् रत्नद्रुमविराजिताः
 तदुत्तरं महासारधातुनिर्मितमण्डलः १७
 शालोऽपरो महानस्ति गगनस्पर्शि यच्छरः
 तेजसा स्याच्छतगुणः पूर्वशालादयं परः १८
 गोपुरद्वारसहितो बहुवृक्षसमन्वितः
 या वृक्षजातयः सन्ति सर्वास्तास्तत्र सन्ति च १९
 निरन्तरं पुष्पयुताः सदाफलसमन्विताः
 नवपल्लवसंयुक्ताः परसौरभसंकुलाः २०
 पनसा वकुला लोध्रा कर्णिकाराश्च शिंशपाः
 देवदारुकाञ्चनारा आम्राश्चैव सुमेरवः २१
 लिकुचा हिङ्गुलाश्चैला लवङ्गाः कटफलास्तथा
 पाटला मुचुकुदाश्च फलिन्यो जघनेफलाः २२
 तालास्तमालाः सालाश्च कङ्कोला नागभद्रकाः
 पुन्नागाः पीलवः साल्वका वै कर्पूरशाखिनः २३

अश्वकर्णा हस्तिकर्णास्तालपर्णाश्च दाडिमाः
 गणिका बन्धुजीवाश्च जम्बीराश्च कुरण्डकाः २४
 चाम्पेया बन्धुजीवाश्च तथा वै कनकद्रुमाः
 सालागुरुद्रुमाश्चैव तथा चन्दनपादपाः २५
 खजूरा यूथिकास्तालपर्यश्चैव तथेक्षवः
 क्षीरवृक्षाश्च खदिराश्चिञ्चाभल्लातकास्तथा २६
 रुचकाः कुटजा वृक्षा बिल्ववृक्षास्तथैव च
 तुलसीनां वनान्येवं मल्लिकानां तथैव च २७
 इत्यादितरुजातीनां वनान्युपवनानि च
 नानावापीशतैर्युक्तान्येवं सन्ति धराधिप २८
 कोकिलारावसंयुक्ता गुञ्जद्भ्रमरभूषिताः
 निर्यासस्त्राविणः सर्वे स्निग्धच्छायास्तरूत्तमाः २९
 नानाऋतुभवा वृक्षा नानापक्षिसमाकुलाः
 नानारसस्त्राविणीभिर्नदीभिरतिशोभिताः ३०
 पारावतशुकव्रातसारिकापक्षमारुतैः
 हंसपक्षसमुद्भूतवातव्रातैश्चलद्द्रुमम् ३१
 सुगंधग्राहिपवनपूरितं तद्वनोत्तमम्
 सहितं हरिणीयूथैर्धावमानैरितस्ततः ३२
 नृत्यद्वर्हिकदम्बस्य केकारावैः सुखप्रदैः
 नादितं तद्वनं दिव्यं मधुस्त्रावि समन्ततः ३३
 कांस्यशालादुत्तरे तु ताम्रशालः प्रकीर्तितः
 चतुरस्रसमाकार उन्नत्या सप्तयोजनः ३४
 द्वयोस्तु शालयोर्मध्ये संप्रोक्ता कल्पवाटिका
 येषां तरूणां पुष्पणि काञ्चनाभानि भूमिप ३५
 पत्राणि काञ्चनाभानि रक्तबीजफलानि च

दशयोजनगन्धो हि प्रसर्पति समन्ततः ३६
 तद्वनं रक्षितं राजन्वसन्तेनर्तुनाऽनिशम्
 पुष्पसिंहासनासीनः पुष्पच्छत्रविराजितः ३७
 पुष्पभूषाभूषितश्च पुष्पासवविघूर्णितः
 मधुश्रीर्माधवश्रीश्च द्वे भार्ये तस्य संमते ३८
 क्रीडतः स्मेरवदने सुमस्तबककन्दुकैः
 अतीव रम्यं विपिनं मधुस्रावि सन्ततः ३९
 दशयोजनपर्यन्तं कुसुमामोदवायुना
 पूरितं दिव्यगन्धर्वैः साङ्गनैर्गानलोलुपैः ४०
 शोभितं तद्वनं दिव्यं मत्तकोकिलनादितम्
 वसन्तलक्ष्मीसंयुक्तं कामिकामप्रवर्धनम् ४१
 ताम्रशालादुत्तरत्र सीसशालः प्रकीर्तितः
 समुच्छ्रायः स्मृतोऽप्यस्य सप्तयोजनसंख्यया ४२
 सन्तानवाटिकामध्ये शालयोस्तु द्वयोर्नृप
 दशयोजनगन्धस्तु प्रसूनानां समन्ततः ४३
 हिरण्याभानि कुसुमान्युत्फुल्लानि निरन्तरम्
 अमृतद्रवसंयुक्तफलानि मधुराणि च ४४
 ग्रीष्मर्तुर्नायकस्तस्या वाटिकाया नृपोत्तम
 शुक्रश्रीश्च शुचिश्रीश्च द्वे भार्ये तस्य संमते ४५
 संतापत्रस्तलोकास्तु वृक्षमूलेषु संस्थिताः
 नाना सिद्धैः परिवृता नानादेवैः समन्विताः ४६
 विलासिनीनां वृन्दैस्तु चन्दनद्रवपङ्किलैः
 पुष्पमालाभूषितैस्तु तालवृन्तकराम्बुजैः ४७
 प्राकारः शोभितो राजञ्छीतलाम्बुनिषेविभिः
 सीसशालादुत्तरत्राप्यारकूटमयः शुभः ४८

प्राकारो वर्तते राजन्मुनियोजनदैर्घ्यवान्
 हरिचन्दनवृक्षाणां वाटीमध्ये तयोः स्मृतः ४६
 शालयोरधिनाथस्तु वर्षर्तुर्मेघवाहनः
 विद्युत्पिङ्गलनेत्रश्च जीमूतकवचः स्मृतः ५०
 वज्रनिर्घोषमुखरश्चेन्द्रधन्वा समन्ततः
 सहस्रशो वारिधारा मुञ्चन्नास्ते गणावृतः ५१
 नभःश्रीश्च नभस्यश्रीः स्वरस्वारस्यमालिनी
 अंबा दुला निरत्निश्चाभ्रमन्ती मेघयन्तिका ५२
 वर्षयन्ती चिबुणिका वारिधारा च संमताः
 वर्षर्तोर्द्वादश प्रोक्ताः शक्तयो मदविह्वलाः ५३
 नवपल्लववृक्षाश्च नवीनलतिकान्विताः
 हरितानि तृणान्येव वेष्टिता यैर्धराऽखिला ५४
 नदीनदप्रवाहाश्च प्रवहन्ति च वेगतः
 सरांसि कलुषाम्बूनि रागिचित्तसमानि च ५५
 वसन्ति देवा सिद्धाश्च ये देवीकर्मकारिणः
 वापीकूपतडागाश्च ये देव्यर्थं समर्पिताः ५६
 ते गणा निवसन्त्यत्र सविलासाश्च साङ्गनाः
 आरकूटमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान् ५७
 पञ्चलोहात्मकः शालो मध्ये मन्दारवाटिका
 नानापुष्पलताकीर्णा नानापल्लवशोभिता ५८
 अधिष्ठाताऽत्र संप्रोक्तः शरदृतुरनामयः
 इषुलक्ष्मीरूर्जलक्ष्मीर्द्वे भार्ये तस्य संमते ५९
 नानासिद्धा वसन्त्यत्र साङ्गनाः सपरिच्छदाः
 पञ्चलोहमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान् ६०
 दीप्यमानो महाशृङ्गैर्वर्तते रौप्यशालकः

पारिजाताटवो मध्ये प्रसूनस्तबकान्विता ६१
 दशयोजनगन्धीनि कुसुमानि समन्ततः
 मोदयति गणान्सर्वान् ये देवीकर्मकारिणः ६२
 तत्राधिनाथः संप्रोक्तो हेमन्तर्तुर्महोज्ज्वलः
 सगणः सायुधः सर्वान् रागिणो रञ्जयन्नुपः ६३
 सहश्रीश्च सहस्यश्रीर्द्वे भार्ये तस्य संमते
 वसन्ति तत्र सिद्धाश्च ये देवीव्रतकारिणः ६४
 रौप्यशालमयादग्रे सप्तयोजनदैर्घ्यवान्
 सौवर्णशालः संप्रोक्तस्तप्तहाटककल्पितः ६५
 मध्ये कदम्बवाटी तु पुष्पपुल्लवशोभिता
 कदम्बमदिराधाराः प्रवर्तन्ते सहस्रशः ६६
 याभिर्निपीतपीताभिर्निजानन्दोऽनुभूयते
 तत्राधिनाथः संप्रोक्तः शैशिरर्तुर्महोदयः ६७
 तपःश्रीश्च तपस्यश्रीर्द्वे भार्ये तस्य संमते
 मोदमानः सहैताभ्यां वर्तते शिशिराकृतिः ६८
 नानाविलाससंयुक्तो नानागणसमावृतः
 निवसन्ति महासिद्धा ये देवीदानकारिणः ६९
 नानाभोगसमुत्पन्नमहानन्दसमन्विताः
 सांगनाः परिवारैस्तु संघशः परिवारिताः ७०
 स्वर्णशालमयादग्रे मुनियोजनदैर्घ्यवान्
 पुष्परागमयः शालः कुङ्कुमारुणविग्रहः ७१
 पुष्परागमयी भूमिर्वनान्युपवनानि च
 रत्नवृक्षालबालाश्च पुष्परागमयाः स्मृताः ७२
 प्राकारो यस्य रत्नस्य तद्रत्नरचिता द्रुमाः
 वनभूः पक्षिणश्चैव रत्नवर्णजलानि च ७३

मण्डपा मण्डपस्तम्भाः सरांसि कमलानि च
प्राकारे तत्र यद्यत्स्यात्तत्सर्वं तत्समं भवेत् ७४
परिभाषेयमुद्दिष्टा रत्नशालादिषु प्रभो
तेजसा स्याल्लक्षगुणः पूर्वशालात्परो नृप ७५
दिक्पाला निवसन्त्यत्र प्रतिब्रह्माण्डवर्तिनाम्
दिक्पालानां समष्ट्यात्मरूपाः स्फूर्जद्वरायुधाः ७६
पूर्वाशायां समुत्तुङ्गशृङ्गा पूरमरावती
नानोपवनसंयुक्ता महेन्द्रस्तत्र राजते ७७
स्वर्गशोभा च या स्वर्गे यावती स्यात्ततोऽधिका
समष्टिशतनेत्रस्य सहस्रगुणतः स्मृता ७८
ऐरावतसमारूढो वज्रहस्तः प्रतापवान्
देवसेनापरिवृतो राजतेऽत्र शतक्रतुः ७९
देवाङ्गनागणयुता शची तत्र विराजते
वह्निकोणे वह्निपुरी वह्निपूः सदृशी नृप ८०
स्वाहास्वधासमायुक्तो वह्निस्तत्र विराजते
निजवाहनभूषाढ्यो निजदेवगणैर्वृतः ८१
याम्याशायां यमपुरी तत्र दंडधरो महान्
स्वभटैर्वेष्टितो राजन् चित्रगुप्तपुरोगमैः ८२
निजशक्तियुतो भास्वत्तनयोऽस्ति यमो महान्
नैर्ऋत्यां दिशि राक्षस्यां राक्षसैः परिवारितः ८३
खड्गधारी स्फुरन्नास्ते निर्ऋतिनिजशक्तियुक्
वारुण्यां वरुणो राजा पाशधारी प्रतापवान् ८४
महाभूषसमारूढो वारुणीमधुविह्वलः
निजशक्तिसमायुक्तो निजयादोगणान्वितः ८५
समास्ते वारुणे लोके वरुणानीरताकुलः

वायुकोणे वायुलोको वायुस्तत्राधितिष्ठति ८६
वायुसाधनसंसिद्धयोगिभिः परिवारितः
ध्वजहस्तो विशालाक्षो मृगवाहनसंस्थितः ८७
मरुद्गणैः परिवृतो निजशक्तिसमन्वितः
उत्तरस्यां दिशि महान्यक्षलोकोऽस्ति भूमिप ८८
यक्षाधिराजस्तत्रास्ते वृद्धि ऋद्ध्यादिशक्तिभिः
नवभिर्निधिभिर्युक्तस्तुन्दिलो धननायकः ८९
मणिभद्रः पूर्णभद्रो मणिमान्मणिकन्धरः
मणिभूषो मणिस्त्रग्वी मणिकार्मुकधारकः ९०
इत्यादियक्षसेनानीसहितो निजशक्तियुक्
ईशानकोणे संप्रोक्तो रुद्रलोको महत्तरः ९१
अनर्घ्यं रत्नखचितो यत्र रुद्रोऽधिदैवतम्
मन्युमान्दीप्तनयनो बद्धपृष्ठमहेषुधिः ९२
स्फूर्जद्धनुर्वामहस्तोऽधिज्यधन्वभिरावृतः
स्वसमानैरसंख्यातरुद्रैः शूलवरायुधैः ९३
विकृतास्यैः करालस्यैर्वमद्वह्निभिरास्यतः
दशहस्तैः शतकरैः सहस्रभुजसंयुतैः ९४
दशपादैर्दशग्रीवैस्त्रिनेत्रैरुग्रमूर्तिभिः
अन्तरिक्षचरा ये च ये च भूमिचराः स्मृताः ९५
रुद्राध्याये स्मृता रुद्रास्तैः सर्वैश्च समावृतः
रुद्राणीकोटिसहितो भद्रकाल्यादिमातृभिः ९६
नानाशक्तिसमाविष्टडामर्यादिगणावृतः
वीरभद्रादिसहितो रुद्रो राजन्विराजते ९७
मुण्डमालाधरो नागदलयो नागकन्धरः
व्याघ्रचर्मपरीधानो गजचर्मोत्तरीयकः ९८

चिताभस्माङ्गलिमाङ्गः प्रमथादिगणावृतः
निनदडुमरुध्वानैर्बधिरीकृतदिङ्गुखः ६६
अट्टहासास्फोटशब्दैः संत्रासितनभस्तलः
भूतसंघसमाविष्टो भूतावासो महेश्वरः १००
ईशानदिक्पतिः सोऽयं नाम्ना चेशान एव च १०१
इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे
दशमोऽध्यायः

अथ एकादशोऽध्यायः

व्यास उवाच

पुष्परागमयादग्रे कुङ्कुमारुणविग्रहः
पद्मरागमयः शालो मध्ये भूश्रैव तादृशी १
दशयोजनवान्दैर्घ्ये गोपुरद्वारसंयुतः
तन्मणिस्तम्भसंयुक्ता मण्डपाः शतशो नृप २
मध्ये भुवि समासीनाश्चतुःषष्टिमिताः कलाः
नानायुधधरा वीरा रत्नभूषणभूषिताः ३
प्रत्येकलोकस्तासां तु तत्तल्लोकस्य नायकाः
समन्तात्पद्मरागस्य परिवार्य स्थिताः सदा ४
स्वस्वलोकजनैर्जुष्टाः स्वस्ववाहनहेतिभिः
तासां नामानि वक्ष्यामि शृणु त्वं जनमेजय ५
पिङ्गलाक्षी विशालाक्षी समृद्धिर्वृद्धिरेव च
श्रद्धा स्वाहा स्वधार्मिख्या माया संज्ञा वसुन्धरा ६
त्रिलोकधात्री सावित्री गायत्री त्रिदशेश्वरी
सुरूपा बहुरूपा च स्कन्दमाताऽच्युतप्रिया ७
विमला चामला तद्वदरुणी तुनरारुणी

प्रकृतिर्विकृतिः सृष्टिः स्थितिः संहतिरेव च ८
 संध्या माता सती हंसी मर्दिका वज्रिका परा
 देवमाता भगवती देवकी कमलासना ९
 त्रिमुखी सप्तमुख्यन्या सुरासुरविमर्दिनी
 लम्बोष्ठी चोर्ध्वकेशी च बहुशीर्षा वृकोदरी १०
 रथरेखाह्वया पश्चाच्छशिरेखा तथा परा
 गगनवेगा पवनवेगा वेगा चैव ततः परम् ११
 अग्रे भुवनपाला स्यात्तत्पश्चान्मदनातुरा
 अनङ्गानङ्गमथना तथैवानङ्गमेखला १२
 अनङ्गकुसुमा पश्चाद्विश्वरूपा सुरादिका
 क्षयंकरी भवेच्छक्तिरक्षोभ्या च ततः परम् १३
 सत्यवादिन्यथ प्रोक्ता बहुरूपा शुचित्रता
 उदारारख्या च वागीशा चतुःषष्टिमिताः स्मृताः १४
 ज्वलज्जिह्वाननाः सर्वा वमंत्यो वह्निमुल्बणम्
 जलं पिवामः सकलं संहरामो विभावसुम् १५
 पवनं स्तम्भयामोऽद्य भक्षयामोऽखिल जगत्
 इति वाचं संगिरन्ते क्रोधसंरक्तलोचनाः १६
 चापबाणधराः सर्वा युद्धायैवोत्सुकाः सदा
 दंष्ट्राकटकटारावैर्बधिरीकृतदिङ्गुखाः १७
 पिङ्गोर्ध्वकेश्यः संप्रोक्ताश्चापबाणकराः सदा
 शताक्षौहिणिका सेनाप्येकैकस्याः प्रकीर्तिता १८
 एकैकशक्तेः सामर्थ्यं लक्षब्रह्माण्डनाशने
 शताक्षौहिणीका सेना तादृशी नृपसत्तम १९
 किं न कुर्याज्जगत्यस्मिन्नशक्यं वक्तुमेव तत्
 सर्वापि युद्धसामग्री तस्मिन्शाले स्थिता मुने २०

रथानां गणना नास्ति हयानां करिणां तथा
 शस्त्राणां गणना तद्वद्गणानां गणना तथा २१
 पद्मरागमयादग्रे गोमेदमणिनिर्मितः
 दशयोजनदैर्घ्येण प्राकारो वर्तते महान् २२
 भास्वज्जपाप्रसूनाभो मध्यभूतस्य तादृशी
 गोमेदकल्पितान्येव तद्वासिसदना च सा २३
 पक्षिणः स्तम्भवर्याश्च वृक्षा वाप्यः सरांसि च
 गोमैदकल्पिता एव कुङ्कुमारुणविग्रहाः २४
 तन्मध्यस्था महादेव्यो द्वात्रिंशच्छक्तयः स्मृताः
 नानाशस्त्रप्रहरणा गोमेदमणिभूषिताः २५
 प्रत्येकलोकवासिन्यः परिवार्य समन्ततः
 गोमेदशाले सन्नद्धाः पिशाचवदना नृप २६
 स्वर्लोकवासिभिर्नित्यं पूजिताश्चक्रबाहवः
 क्रोधरक्तेक्षणा भिन्धि पच छिन्धि दहेति च २७
 वदन्ति सततं वाचं युद्धोत्सुकहृदन्तराः
 एकैकस्या महाशक्तेर्दशाक्षौहिणिका मता २८
 सेना तत्राप्येकशक्तिर्लक्षब्रह्माण्डनाशिनी
 तादृशीनां महासेना वर्णनीया कथं नृप २९
 रथानां नैव गणना वाहनानां तथैव च
 सर्वयुद्धसमारम्भस्तत्र देव्या विराजते ३०
 तासां नामानि वक्ष्यामि पापनाशकराणि च
 विद्याहीपुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुहूस्तथा ३१
 रुद्रा वीर्या प्रभा नन्दा पोषिणी ऋद्धिदा शुभा
 कालरात्रिर्महारात्रिर्भद्रकाली कपर्दिनी ३२
 विकृतिर्दडिमुण्डिन्यौ सेन्दुखण्डा शिखण्डिनी

निशुम्भशुम्भमथिनी महिषासुरमर्दिनी ३३
 इन्द्राणी चैव रुद्राणी शङ्करार्धशरीरिणी
 नारी नारायणी चैव त्रिशूलिन्यपि पालिनी ३४
 अम्बिका ह्लादिनी पश्चादित्येवं शक्तयः स्मृताः
 यद्येताः कुपिता देव्यस्तदा ब्रह्माण्डनाशनम् ३५
 पराजयो न चैतासां कदाचित्त्वचिदस्ति हि
 गोमेदकमयादग्रे सद्वज्रमणिनिर्मितः ३६
 दशयोजनतुङ्गोऽसौ गोपुरद्वारसंयुतः
 कपाटशृङ्खलाबद्धो नववृक्षसमुज्ज्वलः ३७
 शालस्तन्मध्यभूम्यादि सर्वं हीरमयं स्मृतम्
 गृहाणि वीथयो रथ्या महामार्गाङ्गणानि च ३८
 वृक्षालवालतरवः सारङ्गा अपि तादृशाः
 दीर्घिकाश्रेण्यो वाप्यस्तडागाः कूपसंयुताः ३९
 तत्र श्रीभुवनेश्वर्या वसन्ति परिचारिकाः
 एकैका लक्षदासीभिः सेविता मदगर्विताः ४०
 तालवृन्तधराः काश्चिच्चषकाढ्यकराम्बुजाः
 काश्चित्ताम्बूलपात्राणि धारयन्त्योऽतिगर्विताः ४१
 कश्चित्तच्छवधारिण्यश्चामराणां विधारिकाः
 नानावस्त्रधराः काश्चित्काश्चित्पुष्पकराम्बुजाः ४२
 नानादर्शकराः काश्चित्काश्चित्कुङ्कुमलेपनम्
 धारयन्त्यः कज्जलं च सिन्दूरचषकं पराः ४३
 काश्चिच्चित्रकनिर्मात्र्यः पादसंवाहने रताः
 काश्चित्तु भूषाकारिण्यो नानाभूषाधराः पराः ४४
 पुष्पभूषणनिर्मात्र्यः पुष्पशृङ्गारकारिकाः
 नानाविलासचतुरा वह्न्य एवंविधाः परा ४५

निबद्धपरिधानीया युवत्यः सकला अपि
 देवी कृपालेशवशात्तुच्छीकृतजगत्रयाः ४६
 एता दूत्यः स्मृता देव्यः शृङ्गारमदगर्विताः
 तासां नामानि वक्ष्यामि शृणु मे नृपसत्तम ४७
 अनङ्गरूपा प्रथमाप्यनङ्गमदना परा
 तृतीया तु ततः प्रोक्ता सुन्दरी मदनातुरा ४८
 ततो भुवनवेगा स्यात्तथा भुवनपालिका
 स्यात्सर्वशिशिरानङ्गवेदनाऽनङ्गमेखला ४९
 विद्युद्दामसमानाङ्ग्यः क्वणत्काञ्चीगुणान्विताः
 रणन्मञ्जीरचरणा बहिरन्तरितास्ततः ५०
 धावमानास्तु शोभन्ते सर्वा विद्युल्लतोपमाः
 कुशलाः सर्वकार्येषु वेत्रहस्ताः समन्ततः ५१
 अष्टदिक्षु तथैतासां प्राकाराद्बहिरेव च
 सदनानि विराजन्ते नानावाहनहेतिभिः ५२
 वज्रशालादग्रभागे सालो वैदूर्यनिर्मितः
 दशयोजनतुंगोऽसौ गोपुरद्वारभूषितः ५३
 वैदूर्यभूमिः सर्वापि गृहाणि विविधानि च
 वीथ्यो रथ्या महामार्गाः सर्वे वैदूर्यनिर्मिताः ५४
 वापीकूपतडागाश्च स्रवन्तीना तटानि च
 बालुका चैव सर्वाऽपि वैदूर्यमणिनिर्मिता ५५
 तत्राष्टदिक्षु परितो ब्राह्म्यादीनां च मंडलम्
 निजैर्गणैः परिवृतं भ्राजते नृपसत्तम ५६
 प्रतिब्रह्माण्डमातृणां ताः समष्टय ईरिताः
 ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ५७
 वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डाः सप्त मातरः

अष्टमी तु महालक्ष्मीर्नाम्ना प्रोक्तास्तु मातरः ५८
 ब्रह्मरुद्रादिदेवानां समाकारास्तु ताः स्मृताः
 जगत्कल्याणकारिण्यः स्वस्वसेनासमावृताः ५९
 तच्छालस्य चतुर्द्वार्षु वाहनानि महेशितुः
 सञ्जानि नृपते सन्ति सालङ्काराणि नित्यशः ६०
 दन्तिनः कोटिशो वाहाः कोटिशः शिबिकास्तथा
 हंसा सिंहाश्च गरुडा मयूरा वृषभास्तथा ६१
 तैर्युक्ताः स्यंदनास्तद्वत्कोटिशो नृपनन्दन
 पार्ष्णिग्राहसमायुक्ता ध्वजैराकाशचुम्बिनः ६२
 कोटिशस्तु विमानानि नानाचिह्नान्वितानि
 नानावादित्रयुक्तानि महाध्वजयुतानि च ६३
 वैदूर्यमणिशालस्याप्यग्रे शालः परः स्मृतः
 दशयोजनतुङ्गोऽसाविन्द्रनीलाश्मनिर्मितः ६४
 तन्मध्यभूस्तथा वीथ्यो महामार्गा गृहाणि च
 वापीकूपतडागाश्च सर्वे तन्मणिनिर्मिताः ६५
 तत्र पद्मं तु संप्रोक्तं बहुयोजनविस्तृतम्
 षोडशारं दीप्यमानं सुदर्शनमिवापरम् ६६
 तत्र षोडशशक्तीणां स्थानानि विविधानि च
 सर्वोपस्करयुक्तानि समृद्धानि वसन्ति हि ६७
 तासां नामानि वक्ष्यामि शृणु मे नृपसत्तम
 कराली विकराली च तथोमा च सरस्वती ६८
 श्रीदुर्गोषा तथा लक्ष्मीः श्रुतिश्चैव स्मृतिर्धृतिः
 श्रद्धा मेधा मतिः कान्तिरार्या षोडश शक्तयः ६९
 नीलजीमूतसंकाशाः करवालकराम्बुजाः
 समाः खेटकधारिण्यो युद्धोपक्रान्तमानसाः ७०

सेनान्यः सकला एताः श्रीदेव्या जगदीशितुः
 प्रतिब्रह्माण्डसंस्थानां शक्तीनां नायिकाः स्मृताः ७१
 ब्रह्माण्डक्षोभकारिण्यो देवीशक्त्युपबृंहिताः
 नानारथसमारूढा नानाशक्तिभिरन्विताः ७२
 एतत्पराक्रमं वक्तुं सहस्रास्योऽपि न क्षमः
 इद्रनीलमहाशालादग्रे तु बहुविस्तृतः ७३
 मुक्ताप्राकार उदितो दशयोजनदैर्घ्यवान्
 मध्यभूः पूर्ववत्प्रोक्ता तन्मध्येऽष्टदलाम्बुजम् ७४
 मुक्तामणिगणाकीर्णं विस्तृतं तु सकेशरम्
 तत्र देवीसमाकारा दिव्यायुधधराः सदा ७५
 संप्रोक्ता अष्ट मन्त्रिण्यो जगद्वार्ताप्रबोधिकाः
 देवीसमानभोगास्ता इङ्गितज्ञास्तु पण्डिताः ७६
 कुशलाः सर्वकार्येषु स्वामिकार्यपरायणाः
 देव्यभिप्रायबोध्यस्ताश्चतुरा अतिसुन्दराः ७७
 नानाशक्तिसमायुक्ताः प्रतिब्रह्माण्डवर्तिनाम्
 प्राणिनां ताः समाचारं ज्ञानशक्त्या विदन्ति च ७८
 तासां नामानि वक्ष्यामि मत्त शृणु नृपोत्तम
 अनङ्गकुसुमा प्रोक्ताऽप्यनङ्गकुसुमातुरा ७९
 अनङ्गमदना तद्वदनङ्गमदनातुरा
 भुवनपाला गगनवेगा चैव ततः परम् ८०
 शशिरेखा च गगनरेखा चैव ततः परम्
 पाशाङ्कुशवराभीतिधरा अरुणविग्रहाः ८१
 विश्वसंबन्धिनी वार्ता बोधयन्ति प्रतिक्षणम्
 मुक्ताशालादग्रभागे महामारकतोऽपरः ८२
 शालोत्तमः समुद्दिष्टो दशयोजनदैर्घ्यवान्

नानासौभाग्यसंयुक्तो नानाभोगसमन्वितः ८३
 मध्यभूस्तादृशी प्रोक्ता सदनानि तथैव च
 षट्कोणमञ्चविस्तीर्णकोणस्था देवताः शृणु ८४
 पूर्वकोणे चतुर्वक्त्रो गायत्रीसहितो विधिः
 कुण्डिकाक्षगुणाभीतिदण्डायुधधरः परः ८५
 तदायुधधरा देवी गायत्री परदेवता
 वेदाः सर्वे मूर्तिमन्तः शास्त्राणि विविधानि च ८६
 स्मृतयश्च पुराणानि मूर्तिमन्ति वसन्ति हि
 ये ब्रह्मविग्रहाः सन्ति गायत्रीविग्रहाश्च ये ८७
 व्याहृतीनां विग्रहाश्च ते नित्यं तत्र सन्ति हि
 रक्षाकोणे शङ्खचक्रगदाम्बुजकराम्बुजा ८८
 सावित्री वर्तते तत्र महाविष्णुश्च तादृशः
 ये विष्णुविग्रहाः सन्ति मत्स्यकूर्मादयोऽखिलाः ८९
 सावित्रीविग्रहा ये च ते सर्वे तत्र सन्ति हि
 वायुकोणे परश्वक्षमालाभयवरान्वितः ९०
 महारुद्रो वर्ततेऽत्र सरस्वत्यपि तादृशी
 ये ये तु रुद्रभेदाः स्युर्दक्षिणास्यादयो नृप ९१
 गौरीभेदाश्च ये सर्वे ते तत्र निवसन्ति हि
 चतुःषष्ट्यागमा ये च ये चान्येष्यागमाः स्मृताः ९२
 ते सर्वे मूर्तिमन्तश्च तत्र वै निवसन्ति हि
 अग्निकोणे रत्नकुम्भं तथा मणिकरण्डकम् ९३
 दधानो निजहस्ताभ्यां कुबेरो धनदायकः
 नानावीथीसमायुक्तो महालक्ष्मीसमन्वितः ९४
 देव्या निधिपतिस्त्वास्ते स्वगुणैः परिवेष्टितः
 वारुणे तु महाकोणे मदनो रतिसंयुतः ९५

पाशाङ्कुशधनुर्बाणधरो नित्यं विराजते
 शृङ्गारा मूर्तिमन्तस्तु तत्र सन्निहिताः सदा ६६
 ईशानकोणे विघ्नेशो नित्यं पुष्टिसमन्वितः
 पाशाङ्कुशधरो वीरो विघ्नहर्ता विराजते ६७
 विभूतयो गणेशस्य या याः सन्ति नृपोत्तम
 ताः सर्वा निवसन्त्यत्र महैश्वर्यसमन्विताः ६८
 प्रतिब्रह्माण्डसंस्थानां ब्रह्मादीनां समष्टयः
 एते ब्रह्मादयः प्रोक्ताः सेवन्ते जगदीश्वरीम् ६९
 महामारकतस्याग्रे शतयोजनदैर्घ्यवान्
 प्रवालशालोऽस्त्यपरः कुङ्कमारुणविग्रहः १००
 मध्यभूस्तादृशी प्रोक्ता सदनानि च पूर्ववत्
 तन्मध्ये पञ्चभूतानां स्वामिन्यः पञ्च सन्ति च १०१
 हल्लेखा गगना रक्ता चतुर्थी तु करालिका
 महोच्छुष्मा पञ्चमी च पञ्चभूतसमप्रभा १०२
 पाशाङ्कुशवराभीतिधारिण्योऽमितभूषणाः
 देवीसमानवेषाढ्या नवयौवनगर्विताः १०३
 प्रवालशालादग्रे तु नवरत्नविनिर्मितः
 बहुयोजनविस्तीर्णो महाशालोऽस्ति भूमिप १०४
 तत्र चाप्रायदेवीनां सदनानि बहून्यपि
 नवरत्नमयान्येव तडागाश्च सरांसि च १०५
 श्रीदेव्या येऽवताराः स्युस्ते तत्र निवसन्ति हि
 महाविद्या महाभेदाः सन्ति तत्रैव भूमिप १०६
 निजावरणदेवीभिर्निजभूषणवाहनैः
 सर्वदेव्यो विराजन्ते कोटिसूर्यसमप्रभाः १०७
 सप्तकोटिमहामन्त्रदेवताः सन्ति तत्र हि

नवरत्नमयादग्रे चिन्तामणिगृहं महत् १०८
तत्रत्यं वस्तुमात्रं तु चिन्तामणिविनिर्मितम्
सूर्योद्गारोपलैस्तद्वच्चन्द्रोद्गारोपलैस्तथा १०९
विद्युत्प्रभोपलैः स्तम्भाः कल्पितास्तु सहस्रशः
येषां प्रभाभिरन्तःस्थं वस्तु किञ्चिन्न दृश्यते ११०
इति श्रीदेवीभागवतं महापुराणे द्वादशस्कन्धे
एकादशोऽध्यायः ११

अथ द्वादशोऽध्यायः

व्यास उवाच

तदेव देवीसदनं मध्यभागे विराजते
सहस्रस्तम्भसंयुक्ताश्चत्वारस्तेषु मण्डपाः १
शृङ्गारमण्डपश्चैको मुक्तिमण्डप एव च
ज्ञानमण्डपसंज्ञस्तु तृतीयः परिकीर्तितः २
एकान्तमण्डपश्चैव चतुर्थः परिकीर्तितः
नानावितानसंयुक्ता नानाधूपैस्तु धूपिताः ३
कोटिसूर्यसमाः कान्त्या भ्राजन्ते मण्डपाः शुभाः
तन्मण्डपानां परितः काश्मीरवनिका स्मृता ४
मल्लिकाकुन्दवनिका यत्र पुष्कलकाः स्थिताः
असंख्याता मृगमदैः पूरितास्तत्स्रवा नृप ५
महापद्माटपी तद्वद्रत्नसोपाननिर्मिता
सुधारसेन सम्पूर्णा गुञ्जन्मत्तमधुव्रता ६
हंसकारण्डवाकीर्णा गन्धपूरितदिक्तटा
वनिकानां सुगन्धैस्तु मणिद्वीपं सुवासितम् ७
शृङ्गारमण्डपे देव्यो गायन्ति विविधैः स्वरैः

सभासदो देववरा मध्ये श्रीजगदम्बिका ८
मुक्तिमण्डपमध्ये तु मोचयत्यनिशं शिवा
ज्ञानोपदेशं कुरुते तृतीये नृप मण्डपे ९
चतुर्थमण्डपे चैव जगद्रक्षाविचिन्तनम्
मन्त्रिणीसहिता नित्यं करोति जगदम्बिका १०
चिन्तामणिगृहे राजञ्छक्तितत्त्वात्मकैः परैः
सोपानैर्दशभिर्युक्तो मञ्चकोऽप्यधिराजते ११
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः
एते पञ्च खुराः प्रोक्ताः फलकस्तु सदाशिवः १२
तस्योपरि महादेवी भुवनेशी विराजते
या देवी निजलीलार्थं द्विधाभूता बभूव ह १३
सृष्ट्यादौ तु स एवायं तदर्धाङ्गो महेश्वरः
कन्दर्पदर्पनाशोद्यत्कोटिकन्दर्पसुन्दरः १४
पञ्चवक्त्रस्त्रिनेत्रश्च मणिभूषणभूषितः
हरिणाभीतिपरशून्वरं च निजबाहुभिः १५
दधानः षोडशाब्दोऽसौ देवः सर्वेश्वरो महान्
कोटिसूर्यपतीकाशश्चन्द्रकोटिसुशीतलः १६
शुद्धस्फटिकसंकाशस्त्रिनेत्रः शीतलद्युतिः
वामाङ्गे सन्निषरणाऽस्य देवी श्रीभुवनेश्वरी १७
नवरत्नगणाकीर्णकाञ्चीदामविराजिता
तप्तकाञ्चनसन्नद्धवैदूर्याङ्गदभूषणा १८
कनच्छ्रीचक्रताटङ्कविटकवदनाम्बुजा
ललाटकान्तिविभवविजितार्धसुधाकरा १९
बिम्बकान्तिरिस्कारिरदच्छदविराजिता
लसत्कुङ्कुमकस्तूरीतिलकोद्भासितानना २०

दिव्यचूडामणिस्फारचञ्चच्चन्द्रकसूर्यका
 उद्यत्कविसमस्वच्छनासाभरणभासुरा २१
 चिन्ताकलम्बितस्वच्छमुक्तागुच्छविराजिता
 पाटीरपंककपूरकुङ्कुमालङ्कितस्तनी २२
 विचित्रविविधाकल्पा कम्बुसंकाशकन्धरा
 दाडिमीफलबीजाभदन्तपङ्क्तिविराजिता २३
 अनर्घ्यरत्नघटितमुकुटाञ्चितमस्तका
 मत्तालिमालाविलसदलकाढ्यमुखाम्बुजा २४
 कलङ्ककाश्यनिर्मुक्तशरच्चन्द्रनिभानना
 जाह्नवीसलिलावर्तशोभिनाभिविभूषिता २५
 माणिक्यशकलाबद्धमुद्रिकाङ्गुलिभूषिता
 पुण्डरीकदलाकारनयनत्रयसुन्दरी २६
 कल्पिताच्छमहारागपद्मरागोज्ज्वलप्रभा
 रत्नकिङ्किणिकायुक्तरत्नकङ्कणशोभिता २७
 मणिमुक्तासरापारलसत्पदकसन्ततिः
 रत्नाङ्गुलिप्रविततप्रभाजाललसत्करा २८
 कञ्चुकीगुम्फितापारनानारत्नततिद्युतिः
 मल्लिकामोदिधम्मिल्लमल्लिकालिसरावृता २९
 सुवृत्तनिविडोत्तुङ्गकुचभारालसा शिवा
 वरपाशाङ्कुशाभीतिलसद्बाहुचतुष्टया ३०
 सर्वशृङ्गारवेषाढ्या सुकुमाराङ्गवल्लरी
 सौन्दर्यधारासर्वस्वा निर्व्याजकरुणामयी ३१
 निजसंलापमाधुर्विनिर्भर्त्सितकच्छपी
 कोटिकोटिरवींदूनां कान्तिं या बिभ्रती परा ३२
 नानासखीभिर्दासीभिस्तथा देवाङ्गनादिभिः

सर्वाभिर्देवताभिस्तु समन्तात्परिवेष्टिता ३३
 इच्छाशक्त्या ज्ञानशक्त्या क्रियाशक्त्या समन्विता
 लज्जा तुष्टिस्तथा पुष्टिः कीर्तिः कान्ति क्षमा दया ३४
 बुद्धिर्मेधा स्मृतिर्लक्ष्मीमूर्तिमत्योऽङ्गनाः स्मृताः
 जया च विजया चैवाप्यजिता चापराजिता ३५
 नित्या विलासिनी दोग्ध्री त्वघोरा मङ्गला नवा
 पीठशक्तय एतास्तु सेवन्ते यां पराम्बिकाम् ३६
 यस्यास्तु पार्श्वभागे स्तो निधी तौ शङ्खपद्मकौ
 नवरत्नवहा नद्यस्तथा वै काञ्चनस्रवाः ३७
 सप्तधातुवहा नद्यो निधिभ्यां तु विनिर्गताः
 सुधासिन्ध्वन्तगामिन्यस्ताः सर्वा नृपसत्तम ३८
 सा देवी भुवनेशानी तद्वामाङ्गे विराजते
 सर्वेशत्वं महेशस्य यत्संगादेव नान्यथा ३९
 चिन्तामणिगृहस्यास्य प्रमाणं शृणु भूमिप
 सहस्रयोजनायामं महान्तस्तत्प्रचक्षते ४०
 तदुत्तरे महाशालाः पूर्वस्माद्द्विगुणाः स्मृताः
 अन्तरिक्षगतं त्वेतन्निराधारं विराजते ४१
 संकोचश्च विकासश्च जायतेऽस्य निरन्तरम्
 पटवत्कार्यवशतः प्रलये सर्जने तथा ४२
 शालानां चैव सर्वेषां सर्वकान्तिपरावधि
 चिन्तामणिगृहं प्रोक्तं यत्र देवी महोमयी ४३
 ये ये उपासकाः सन्ति प्रतिब्रह्माण्डवर्तिनः
 देवेषु नागलोकेषु मनुष्येष्वितरेषु च ४४
 श्रीदेव्यास्ते च सर्वेऽपि ब्रजन्त्यत्रैव भूमिप
 देवीक्षेत्रे ये त्यजन्ति प्राणान्देव्यर्चने रताः ४५

ते सर्वे यान्ति तत्रैव यत्र देवी महोत्सवा
 घृतकुल्या दुग्धकुल्या दधिकुल्या मधुस्रवाः ४६
 स्यन्दन्ति सरितः सर्वास्तथामृतवहाः पराः
 द्राक्षारसवहाः काश्चिज्जम्बूरसवहाः पराः ४७
 आम्रेक्षुरसवाहिन्यो नद्यस्तास्तु सहस्रशः
 मनोरथफला वृक्षा वाप्यः कूपास्तथैव च ४८
 यथेष्टपानफलदा न न्यूनं किञ्चिदस्ति हि
 न रोगपलितं वापि जरा वापि कदाचन ४९
 न चिन्ता न च मात्सर्यं कामक्रोधादिकं तथा
 सर्वे युवानः सस्त्रीकाः सहस्रादित्यवर्चसः ५०
 भजन्ति सततं देवीं तत्र श्रीभुवनेश्वरीम्
 केचित्सलोकतापन्नाः केचित्सामीप्यतां गताः ५१
 सरूपतां गताः केचित्साष्टिं तां च परे गताः
 या यास्तु देवतास्तत्र प्रतिब्रह्माण्डवर्तिनाम् ५२
 समष्टयः स्थितास्तास्तु देवन्ते जगदीश्वरीम्
 सप्तकोटिमहामन्त्रा मूर्तिमन्त उपासते ५३
 महाविद्याश्च सकलाः साम्यावस्थात्मिकां शिवाम्
 कारणब्रह्मरूपां तां मायाशबलविग्रहाम् ५४
 इत्थं राजन्मया प्रोक्तं मणिद्वीपं महत्तरम्
 न सूर्यचन्द्रौ नो विद्युत्कोटयोऽग्निस्तथैव च ५५
 एतस्य भासा कोट्यंशकोट्यंशेनापि ते समाः
 क्वचिद्विद्रुमसंकाशं क्वचिन्मरकतच्छवि ५६
 विद्युद्भ्रानुसमच्छायं मध्यसूर्यसमं क्वचित्
 विद्युत्कोटिमहाधारा सारकान्तिततं क्वचित् ५७
 क्वचित्सिन्दूरनीलेन्द्रमाणिक्यसदृशच्छवि

हीरसारमहागर्भधगद्धगितदिकटम् ५८
 कान्त्या दावानलसमं तप्तकाञ्चनसन्निभम्
 क्वचिच्चन्द्रोपलोद्गारं सूर्योद्गारं च कुत्रचित् ५९
 रत्नशृङ्गिसमायुक्तं रत्नप्राकारगोपुरम्
 रत्नपत्रै रत्नफलैर्वृक्षैश्च परिमण्डितम् ६०
 नृत्यन्मयूरसङ्घैश्च कपोतरणितोज्ज्वलम्
 कोकिलाकाकलीलापैः शुकलापैश्च शोभितम् ६१
 सुरम्यरमणीयाम्बुलक्षावधिसरोवृतम्
 तन्मध्यभागविलसद्विकचद्रत्नपङ्कजैः ६२
 सुगन्धिभिः समन्तात्तु वासितं शतयोजनम्
 मन्दमारुतसम्भिन्नचलद्द्रुमसमाकुलम् ६३
 चिन्तामणिसमूहानां ज्योतिषा वितताम्बरम्
 रत्नप्रभाभिरभितो घगद्धगितदिकटम् ६४
 वृक्षव्रातमहागन्धवातव्रातसुपूरितम्
 धूपधूपायितं राजन्मणिदीपायुतोज्ज्वलम् ६५
 मक्षिजालकसच्छिद्रतरलोदरकान्तिभिः
 दिङ्गोहजनकं चैतद्दर्पणोदरसंयुतम् ६६
 ऐश्वर्यस्य समग्रस्य शृङ्गारस्याखिलस्य च
 सर्वज्ञतायाः सर्वायास्तेजसश्चाखिलस्य च ६७
 पराक्रमस्य सर्वेस्य सर्वोत्तमगुणस्य च
 सकलाया दयायाश्च समाप्तिरिह भूपते ६८
 राज्ञ आनन्दमारभ्य ब्रह्मलोकान्तभूमिषु
 आनन्दा ये स्थिताः सर्वे तेऽत्रैवान्तर्भवन्ति हि ६९
 इति ते वर्णितं राजन्मणिद्वीपं महत्तरम्
 महादेव्याः परं स्थानं सर्वलोकोत्तमोत्तमम् ७०

एतस्य स्मरणात्सद्यः सर्वपापं विनश्यति
प्राणोत्क्रमणसन्धौ तु स्मृत्वा तत्रैव गच्छति ७१
अध्यायपञ्चकं त्वेतत्पठेन्नित्यं समाहितः
भूतप्रेतपिशाचादिवाधा तत्र भवेन्न हि ७२
नवीनगृहनिर्माणे वास्तुयोगे तथैव च
पठितव्यं प्रयत्नेन कल्याणं तेन जायते ७३

इति श्रीदेवीभागवते महापुराणे द्वादशस्कन्धे
द्वादशोऽध्यायः १२